

АЛЬТЕРНАТИВНІ ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОЮ ОСВІТОЮ В РЕГІОНІ

Пісоцька Леоніда Станіславівна,
Зданевич Лариса Володимирівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія,
м. Хмельницький, Україна

В сучасному українському суспільстві проходять складні та суперечливі процеси, які обумовлені в основному соціально-економічними перетвореннями. Супутниками цих перетворень є соціальні проблеми: національне та духовне відродження суспільства, формування інтелектуального національного генофонду, правове забезпечення кожного громадянина, створення умов для реалізації потенційних можливостей кожної людини, матеріально-побутове забезпечення громадян країни на рівні світових стандартів. В силу своєї новизни ці процеси привели до появи ряду негативних явищ, а саме: економічний занепад, банкрутство багатьох наукових центрів та підприємств, падіння престижності освіти, яка є одним із провідних факторів соціальних перетворень в країні, у тому числі і дошкільної тощо. Виходячи з цього, система освіти піддається докорінному реформуванню і модернізації, які впливають на всю її структуру, в соціальному і педагогічному аспектах.

Відповідно до Закону України “Про освіту” основними складовими структури безперервної освіти є: дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійно-технічна, вища та післядипломна. Отже, дошкільна освіта, як складова освіти, зазнає останнім часом істотних змін як позитивних, так і негативних. До негативних змін на основі статистичних даних і спостережень відносимо: скорочення кількості дошкільних навчальних закладів, починаючи з 90-х років XX ст. і закінчуючи початком XXI ст., і відповідно числа вихованців у них (особливо це відчутно у сільській місцевості); занепад матеріально-технічної бази дошкільних навчальних закладів; мізерне фінансування дошкільної освіти з боку держави та органів місцевого самоврядування тощо.

Аналізуючи негативні зміни, зразу ж на думку приходить твердження вчених, що вкладання капіталу в освіту – це ключ до економічного, а, значить, і до соціального прогресу. У свій час ми жили надією, що це буде усвідомлено відносно дошкільної освіти на державному рівні. І сьогодні цього дочекалися, оскільки на державному рівні піднімається престиж дошкільної освіти, усвідомлюється її самодостатність. Це і визнання обов’язковості дошкільної освіти дітей 5–тирічного віку, і відбудова приміщень дошкільних навчальних закладів (ДНЗ), і долучення шкільного автобусу щодо підвезення дошкільників до ДНЗ тощо.

На сьогоднішній день бачимо ми і позитивне, яке в більшості є лише на теоретичному рівні, але є і окремі практичні кроки, про які відзначено вище. Останнім часом держава законодавчо повернулася обличчям до дошкільної освіти – це Закони “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, Національна доктрина України, які визнають дошкільну освіту першою висхідною ланкою освіти.

Основне завдання статті – розкрити суть забезпечення дітей дошкільною освітою у альтернативних її формах.

Сьогоднішній день вимагає інших підходів до забезпечення розвитку дошкільної освіти, до виконання вимог щодо обов’язковості охоплення дітей різними формами цієї освіти. Це одна з непорушних соціальних істин, що не вимагає доказів, а визначає основні глобальні перетворення у змісті, організації та формах дошкільної освіти в інтеграційних управлінських аспектах на всіх ієрархічних ступенях: загальнодержавний – регіональний – внутрішньозакладський. Зупинимось на регіональному органі управління освітою, який з метою виходу дошкільної освіти з кризового стану, надання її дітям в різних формах, має використовувати такі підходи у формуванні цілісної системи дошкільної освіти:

- діяльнісний підхід, який дозволить встановити взаємозв'язок та взаємодію між запитами батьків та можливостями регіону в питанні забезпечення дітей дошкільною освітою, визначити напрямки розвитку дошкільної освіти;

- особистісно орієнтований підхід в організації забезпечення дітей дошкільною освітою означає, що регіональний орган управління, даючи згоду на ту чи іншу форму здійснення дошкільної освіти в кожному конкретному напрямку, перш за все орієнтується на дитину, яка має власні можливості;

- синергетичний підхід передбачає врахування природододільності самоорганізації та самостійності дошкільного навчального закладу у виборі мети та способів розвитку в умовах соціокультурного середовища, яке постійно змінюється;

- комунікативно-діалогічний підхід полягає у встановленні взаємодії всіх суб'єктів для досягнення кінцевих результатів забезпечення дітей дошкільною освітою. Цими суб'єктами виступають діти, батьки, педагогічні працівники дошкільного навчального закладу, органи місцевого самоврядування та регіональний орган управління освітою.

Взявши за основу такі підходи, регіональний орган управління освітою сприятиме забезпеченню дошкільною освітою дітей завдяки різним способам її набуття. Основні положення Закону України "Про дошкільну освіту" кожній дитині гарантують право на безоплатну дошкільну освіту відповідно до Базового компонента через різні форми: дошкільний навчальний заклад, сім'ю, за допомогою фізичних осіб, які мають ліцензію на надання цієї освіти.

Найбільш поширеною формою охоплення дітей дошкільною освітою залишається дошкільний навчальний заклад, але нестандартний, а модернізований.

Внаслідок соціально-економічних змін у суспільстві основними замовниками дошкільної освіти стають батьки та їх діти. Ми знаємо, що в місті окремих батьків не задовольняє такий дошкільний навчальний заклад, у якому в навчально-виховному процесі домінують принципи монологізму та субординації, які характерні для директивної педагогіки, а також які не надають додаткових освітніх послуг. Перша вимога зрозуміла – має переважати особистісно-орієнтована модель дошкільної освіти, а ось з другою – треба бути обережним.

По-перше, дошкільний навчальний заклад може ввести декілька цих послуг, але не обов'язково всіх дітей до них залучати, без врахування бажань та можливостей дітей, а з матеріальних міркувань закладу та амбіцій батьків. Останніх слід переконувати, що примусові заняття дуже часто приводять до перевтоми, перевантаження нервової системи дитини. Регіональні органи управління освітою мусять пильно контролювати порядок надання додаткових освітніх послуг та їхню якість, щоб не спрацював механізм лише матеріального стимулювання.

По-друге, останнім часом в дошкільний навчальний заклад перейшли професіонали (спортсмени, художники, хореографи, вчителі іноземної мови та ін.). За звичай, вони ведуть гурткову роботу в рамках додаткових освітніх послуг або завідувача включає їх в штатний розпис для роботи з дітьми з конкретного напрямку. Але ця робота далеко не завжди приводить до позитивних наслідків. Як показує практика, професіонали в своїй сфері не знають специфіки дошкільників, їх вікових та психічних можливостей, не володіють методикою навчання. А це, в свою чергу, негативно впливає на емоційне благополуччя дитини, на психологічний комфорт, а також приводить інколи до фізичного виснаження організму дитини. Завідувача дошкільним навчальним закладом повинна в цьому випадку організувати роботу фахівців так, щоб вона сприяла розвитку всіх дітей, а не шкодила їм. Бажано сприяти підвищенню їхньої кваліфікації в галузі дошкільної освіти шляхом самоосвіти [1, с.6]. Ми пропонуємо, добираючи фахівців для надання додаткових освітніх послуг, орієнтуватися на педагогів основної спеціальності "Дошкільна освіта" і на їх додаткову спеціалізацію. Якщо відсутня необхідна додаткова спеціалізація у фахівця, то керівник дошкільного закладу чи управління освіти має орієнтуватися на вміння вихователя в цій галузі. І знову ж відповідний регіональний орган управління

освітою повинен обов'язково звертати увагу на фах педагогів при підписанні тарифікаційного листа, а далі - при вивченні досвіду його роботи. Це дасть можливість змінити основний підхід до модернізації дошкільної освіти, в основі якої лежать дитиноцентровані реалії. Зміцнення акцентів в сторону "дитиноцентризму" передбачає пошук нових підходів до забезпечення дітей дошкільною освітою.

Однією із альтернативних форм діяльності дошкільного навчального закладу, котра сприятиме забезпеченню дітей дошкільною освітою в регіоні на сучасному етапі, є організація прогулянкових груп як паростків відновлення і розвитку єдності родинного і суспільного дошкільного виховання. Така організація навчально-виховного процесу є ефективним засобом охоплення дітей дошкільною освітою і особливо в сільській місцевості на виконання Закону України "Про дошкільну освіту". В мікрорайоні обов'язкового обслуговування, освітній заклад, який розташований на даній території, вивчає потреби батьків і на основі цього вивчення представляє регіональному органу управління освітою проект роботи такої групи. Режим роботи встановлюється за бажанням батьків і тривалість перебування може бути від двох до п'яти годин. Для цієї діяльності регіональний орган повинен залучити додаткові кошти. Можна призначити фахівця для координації роботи з сім'ями, чиї діти не охоплені дошкільною освітою. Він може бути в штатному розписі дошкільного навчального закладу або регіонального органу управління. Цю роботу може здійснювати і вихователь, але поза педагогічним процесом і за додаткову платню.

На нашу думку, діяльнісний та синергетичний підхід до забезпечення дітей дошкільною освітою допоможе знайти інноваційні підходи до фінансування цих груп. Такими джерелами фінансування можуть бути: дошкільний навчальний заклад відкриває такі групи на основі економії грошових засобів з фонду заробітної плати; залучення засобів батьків, в тому числі, за додаткові освітні послуги цим же дітям; органи управління повністю беруть на себе фінансування; комбінування всіх попередніх джерел.

Регіональному органу управління варто в цьому напрямі тісно співпрацювати з органами місцевого самоврядування, погодити джерело фінансування роботи таких груп. Ми пропонуємо передбачити вихователя та помічника вихователя в цих групах, а останні служби будуть надавати послуги у свій робочий час, якщо є дошкільний навчальний заклад. При відсутності відповідного функціонуючого закладу (особливо в сільській місцевості), то слід підбирати такого вихователя, який був би всебічно розвиненою особистістю. Медичного працівника можна залучати із фельдшерсько-акушерського пункту.

Особливого підходу вимагає організація суботніх та недільних груп на базі діючих ДНЗ або інших освітніх установ, які також є однією з альтернативних форм здобуття дошкільної освіти. Ця форма надання дошкільної освіти є актуальною в нашому регіоні, де більшість батьків у ці дні зайнята. У ці групи радимо залучати дітей, які не відвідують ДНЗ, і роботу з ними проводити диференційовано. Ця альтернативна форма найбільш доступна для міста і дуже необхідна в сільській місцевості.

В окремих містах та селищах міського типу варто сприяти створенню та розширенню мережі приватних ДНЗ і комерційних груп. Але це мають бути не стихійно створені, а узаконені ДНЗ чи групи. У цьому вбачається свідомо політика держави економії коштів, збереження педагогічних кадрів та забезпечення дітей дошкільною освітою. Ми розуміємо, що ця форма забезпечення більш широко буде діяти тоді, коли в країні зміцніє економіка, відновлять роботу підприємства. Але у великих містах варто таку форму охоплення дітей дошкільною освітою запроваджувати.

Ми вважаємо, що однією із альтернативних неопосередкованих форм забезпечення дітей дошкільною освітою може стати телебачення. І тому ми пропонуємо започаткувати освітню передачу для дошкільників (2 рази на тиждень), в якій пропагувалась би дошкільна освіта для громадськості, з одного боку, та з іншого, виконувались зміни до Закону України «Про дошкільну освіту», а саме, запровадження обов'язкової дошкільної

освіти дітей 5-річного віку. До цих телепередач пропонуємо залучити всі ДНЗ регіону, скласти програму і реалізовувати її зміст через телебачення.

На нашу думку, альтернативною формою забезпечення дітей дошкільною освітою є короткотривалі групи з підготовки дітей до школи. За рекомендаціями вищезазначеного листа підготовку до навчання у школі п'ятирічних дітей можуть здійснювати вихователі дітей дошкільного віку і вчителі початкової школи. Варто добре оцінити ситуацію. Може ДНЗ не бути в даній місцевості, а фахівець такий є, то пропонуємо залучати його до цієї справи – буде більше користі для дітей. А якщо так сталось, що вчитель готує дошкільників до навчання в школі, то слід простежити, щоб він враховував вікові особливості дитини, провідну діяльність, не порушував режим навантаження тощо. Не створюйте “школу для маленьких” – це застереження академіка О.Я.Савченка та професора О.Л.Кононко.

Досить гостро стоїть питання фінансування дошкільної освіти, як соціальної умови забезпечення її розвитку в регіоні. Будучи в комунальній формі власності обласних, міських районних адміністрацій, матеріально-технічне забезпечення дошкільної освіти потребує значного поліпшення. Сьогодні посилюється розрив між конституційними гарантіями в галузі дошкільної освіти, реальним фінансуванням і рівнем освітніх послуг. Нестабільність виділення бюджетних асигнувань, нерозвиненість легальних механізмів залучення позабюджетних засобів, відсутність реального контролю за використанням наявних ресурсів деструктивно впливають, як на охоплення дітей дошкільною освітою, так і на її забезпечення. Проаналізувавши досвід фінансування ДНЗ в регіоні, ми вважаємо, що ними може бути залучення громадськості на підтримку дошкільної освіти, створення піклувальних рад; встановлення шефства над закладами дошкільної освіти; впровадження нових форм взаємодії з батьками; надання спонсорської допомоги (разової чи багаторазової) конкретному закладу.

Таким чином, забезпечення дітей альтернативними формами дошкільної освіти залежить від чинників, пов'язаних із соціально-політичним та економічним розвитком суспільства в певний історичний період, зумовлених особливостями функціонування дошкільної освіти як складової безперервної загальної середньої освіти, які стосуються управлінського статусу керівників різних рівнів, які мають відношення до розв'язання матеріально-технічного і фінансового забезпечення.

Література

1. Бурова А., Долинна О. Проблемні питання дошкільної освіти // Дошк.вих. – 2000. - № 7. – С.5-6.
2. Верозубов О., Михайличенко А. Дошкілля в центрі уваги // Дошкільне виховання. – 2001. - № 7. – С.9-11.
3. Зайченко О.І., Островерхова Н.М., Даниленко Л.І. Теорія і практика управлінської діяльності районного відділу освіти: Монографія. – К.: ВПУ Техпромінт, 2000. – 352 с.
4. Закон України “Про дошкільну освіту”. – К.: ред. ж-лу “Дошкільне виховання”. – 2001
5. Кононко О. Обов'язкова дошкільна освіта п'ятирічок: реалії, ризики, перспективи //Дошк. вих.– №8.– С.4-8